

CSOKONAI

Úgy mondják, azt a papírtekerest, amelyre Csokonai Vitéz Mihály utolsó versét írta, a költő üvegesedő bokája alá tették a koporsó lezárása előtt: utavalóul. „Miska nagyon szerette őket, vigye magával”, adja az anyja szájába a mondatot a legenda. Micsoda sors még a halál után is! Micsoda tékozlás. S amit „magával vitt”, azt megette a debreceni homok, akárcsak a törékeny testet, mohón, gyorsan és kérlelhetetlenül.

Kétszáz éve született, harminckét éves volt, amikor meghalt, és harminckét éves korára mindent tudó, elérhetetlen grácia, költő, amilyen a földön csak kevés lehet. Ahogy közeledett a halál felé, egyre finomabb, egyre kecsesebb, egyre mélyebb lett a verse, végül már olyan tisztza a hangja, hogy aki hallja, fölzokog. Úgy énekel, mint a mesebeli madár: a tövis egyre mélyebben a bogyóba fúródik, de ő énekel csudálatosan.

Élete: csupa nyomorúság, és megaláztatás. Diák, majd tanár a debreceni főiskolán, aztán kicsapják az iskolából, aztán csavargás az országban, éhség, szegénység. Komáromban Lilla, a soha be nem teljesült szerelem, a so. mogyi idők, a fáradt csurgói tanárkodás, aztán vissza a sivatár és komor Debrecenbe, állástalanság, végül a tudó. baj.

Költészete: csupa derű, csupa fegyelem, csupa ellen-szegülés, alighanem a leg-több, amit költő megethet. Csokonai sohasem adta meg magát! Talán ő vívta meg a legnagyobb csatát az egész országra ülepedő debreceni porral, a megzőnnyel, a gúnynyal, a meg nem értéssel és a kortárs-kicsinyességgel, egyszóval a halállal. S a halál, s a többiek alumaradtak! Emberentúli erőfeszítés ez! Vidámnak lenni az országos nyomorúságban, énekelni a máglyán, verssel kárvevéni a csontvázlovas dárdaütését!

Csokonai életében és költészetében is a nagy forduló: Komárom, Lilla. Beleszeret a gazdag kereskedő lányba, s a lány csillaggá nemesül a költő szavaiban: de a csillag más útra tér és Csokonai végleg egyedül marad. Ebben a szerelemben érik gazdag, nagy költővé, mindig magát kiáltó írjúkussá, olyan modern költővé, aki előre fu, egy századot, s tud lenni Ady, vagy József Attila analógiatere. A Lilla-ciklus a legszebb és legfinomabb szerelmi regény, a legmegrázóbb tragédia, a legférfiásabb lemondás, az átoktalan fájdalom-élviseles. És a legmerészebb költői vállalkozás: a költőkortárs, Kölcsey, aki pedig a vállalkozásban is társ lehetett volna, csak immel-ámmal, fanyalgyva ismerte el költőnek. Bugris-

Csokonai szobra Csurgón

nak nézte. Az utókor pedig még nem szerette meg eléggé. Pedig az ő vaskossága maga az élet, az ő naturalizmusa a fölsimert és legyőzött pusztulás, az ő szerelmi évszázadok viharosodó szerelmi époszáinak kimondása, az ő finomsága törvény és erő. Az ő egész költészete győzelem az Apokalipszis erői fölött. Az ő költészete a mi emberi szívünk fölszabódítása.

Juhász Ferenc

Magánügy-e a magánház?

A környezeti szerepe

A környezetnek van talán a legnagyobb szerepe abban, hogy milyen lakóházakat építenek; követik a szomszédot, a rokonokat, azt az építéstípust, amelyből több is van, amilyen, a legtöbb család felépít. A legkésebben szóló építész-professzor sem tud akkora befolyást gyakorolni egy család elhatározására, mint a környezetben, az utcában uralkodó családi házak fazonja.

Kérdem ifjú szomszéd-asszonyomat, hogy ha véletlenül házat építenének, milyen tetszene neki: sátor-tetős, vagy nyereg-tetős? Nem sokat tettekőriázik a válasszal, a sátor-tetőre szavaz. Miért? Az a szép, s mindenki olyat épít, — mondja.

Elhagyni a múltat?

A múltat bizony el kell hagyni, másképpen, jobban és okosabban kell élnünk, mint korábban. De mindent leradírozni nem szükséges, s az építkezésben a múlt elhagyása egyáltalán nem feltételezi a korábbi építészeti stílus megtagadását. Az anyagok korszerűsítését igen, sőt az építészeti technika és technológia fejlesztését is. De hogyan gondolkodnak az emberek? Egy falusi, de pontosabb a helymeghatározás, ha tanyát mondog, család sarja lakik a szomszéd-ságomban. Helyes, szépen élő ifjú család. A férj vasutas, az asszony tisztviselő. Visszatérek a sátor-tetőhöz és a nyereg-tetőhöz, s azt tudakolom, miért ellenkezik a régi környezetben ismert szép falusi nyereg-tetős épülettel. Meglepő a kijelentése: — Az olyan parasztos.

Arra az első pillanatban nem is gondolok, hogy a régi megjelenési forma egészen más belső tartalmat hordozhat, anyagában és funkciójában is. Nem ritka az olyan építész-művész, aki a szegedi tájra jellemző, nyereg-tetős, díszes orozatú, tornácos épületnél még a nád-tetőt is el tudná képzelni. Esztétikai megjelenése mindenesetre igen szép lehetne. Sokan azt mondják, nem úgy élünk ma már, mint régen, nem olyan a gazdálkodásunk módja, szintje, magasabbak az igények, másképpen akarunk lakni is házukban. Eppen erről van szó, a családi ház belső funkcionális kereteit kell megváltoztatnunk.

Van már példa

Az előzőekben szó esett már arról, hogy lépten-nyomon csak az uniformizált sátor-tetőbe botlik az ember. Hát nincs senki, aki másképpen építkezne? De van, s szerencsére egyre többen változtatnak, s egyre több építető elhatározását befolyásolja a környezete. A szegedi Petőfitelep, Acéj utca mögötti részén most alakul ki egy „mag”, amelyet már érdemes megnézni. Tíz-tizenöt családi ház sorakozik, de nem egymásután, hanem rövidke utcák, kis terek kötik össze a lakóegyedét. Szerencsére, itt már nem látni sátor-tetős házat, mind a nyereg-tető valamely variációját követi.

Erdékesek az első épületek. A ház előtt virágoskert, az épület teraszos, nagy, világos ablakokkal. A garázs hozzásimul a lakóházhoz, de előregrik az utcáfrontra. A garázból be lehet jutni az előszobába. A tetőrészt gazdaságosan használják, a gyerekek barkács szobája található ott. S az első, igen jelentős előnye éppen abban van a nyereg-tetőnek, hogy a padlástér kevés anyagi ráfordítással nagyon jól használható. A sátor-tetőnél semmire sem lehet felhasz-

nálni, legfeljebb néhány zsák kukoricát terítenek el a padláson, ha a gazda megőrnyedve felcipeli oda.

Aki építkezik

Két házat is építenek az Otthon utca felőli részen. Az egyikben már laknak is, bár nincs még kész az épület. Nagy Zoltán és családja Magyarbányhegyről került Szekekre. A férfi az olajmezőn dolgozik, elektrikus a képzettsége és beosztása. Felesége is dolgozik, két kisgyermekük van, akik általános iskolába járnak. A ház körül bontásból származó faanyag, téglák, sóderkúpac látható. Kérdősködöm az épület felől.

— Nem ilyet akartam — mondja Nagy Zoltán.

— Hanem?

— Sátor-tetőset — válaszolja. Csodálkozom kijelentésén.

— Miért?

— Nekem az jobban tetszik, meg úgy gondolom, hogy az kevesebbe került volna, hiszen ennél igen nagy a tűzfal.

Körüljárjuk az épületet. Külsőre talán nem is nagyon szép. Nekem egyhangúnak tetszik, bár még nincs rendesen bevakolva, s az ajtók, ablakok is festetlenek, hiányzik a kerítés, a terasz, s nagy a széjjelség az udvarban, ami viszont velejérőlja minden építkezésnek. Talán ha rendben lesz minden, másképp mutat az egész. A padlástérben is két szobát alakítottak ki. Mondom, hogy jól járnak vele.

— A hegyes tető adta az ötletet, s az anyagi erő engedi. Bár jobban illet volna a sátor-tető — tér vissza refrenszzerűen elképzeléséhez.

— Hogy érti, hogy az jobban illet volna? Mihez?

— A mi ízlésünkhoz.

— De a környezethez nem illet, volna.

— Ott buktam meg — mondja szomorkásan, bár hangjában ott bújkál a beleenyugvás, a megbékézés is. S amikor elismerően nyilatkozik lakóházáról, már kevesebb a kételkedés választásuk helyességében.

Építkezni sem könnyű

A családi házak jelentős része házilag kivitelezés-

A Bartók-vonósnégyes szegedi koncertje

A Bartók-vonósnégyes — tagjai: Komlós Péter, Devich Sándor, Németh Géza és Botvay Károly — a kamarazenei magiskoláját mutatva be a szegedi közönségnek. Előadás-működjük öncéltól mentes, szuggesztív hangulataikkal, a formák világos tagolásával a művet és szerzőjét szolgálják. Csütörtöki estjükön három Beethoven-vonósnégyest mutatnak be. Az Op. 13. F-dúr kvartettből kitudt a lassú második tétel határoltalanul elmélyült dallamossággal, csodálatos dallamossággal, befele forduló líraisággal. A viszonylag korai Beethoven-művet két későbbi kompozíció követte. Az Op. 74. Esz-dúr-vonósnégyes már minden szempontból jelzi, hogy Beethoven gondolkodás-módja sokkal árnyaltabb, bonyolultabb lett 1809-re, mint az előző mű írásakor. 1798-ban volt. A harmadik tétel Scherzója ritmikailag kétarcúságban egyenesen Brahmsra utal előre. A negyedik tétel variációsorozata mutatja a mester remek variációs művészetét.

Az est megkoronázásaképpen az Op. 59. Razumosz-kij gróf, bécsi orosz követ megrendelésére 1805-6-ban készült kvartettek egyike szólalt meg, a királyi művész-királyi előadásban. Beethoven a negyedik tételben alkalmaz bevallottan eredeti orosz témát — a gróf tiszteletére —, de úgy tűnik, hogy valamiféle áttételes szlav atmoszférát jár-jár mind a négy tétel. Gondolhatunk az első tétel „vég-telen hosszúságú” dallami-harmóniai foltjaira, a második tétel monoton ritmus-osztinatójára, bizarr gyermekjáték-dallamára, érzelmes kis moll-témájára. Csodálatos élmény volt a harmadik lassú tétel hol könnyen-meghatódott, hol halk melegséggel simogató zenéje.

A közönség láthatólag teljes mértékben rezonált a beethoveni hangokra, és lelkes tapsa eredményeképpen az Op. 13. sorozat c-moll kvartettjének — talán Haydn Magyar rondójával való hasonlósága miatt magyarosnak tűnő utolsó tételét karta ráadásnak.

Huszár Lajo

Rétegpolitika?

Képernyő

A műsorpolitika irányítóinak ismert felfogása szerint a televízióknak a legkülönbözőbb rétegek igényeit kell kielégítenie. Természetesen nem társadalmi rétegekről van szó, hanem olyan csoportokról, amelyek tagjainak különböző szintű műveltsége, más-más tartalmú az érdeklődése. Ezt a műsorpolitikai elvet helyesen kell elfogadnunk, hiszen egyszerűen belátható, hogy valós állapotból következnek. Úgy tűnik azonban, nem tudjuk eleget bírálani a műsorszerkesztés aránytalanságait. Kideríthetetlen, mi az oka például annak, hogy az utóbbi három nap műsorában az ifjúsági adások egy délutánra zsúfolódtak? Vagy annak, hogy az úgynevezett könnyű műfaj darabjai sora-rendre, a fő műsoridőben kerülnek a képernyőre? Persze, az operett, Maigret felügyelő és tréfás jövőkutatók, Kállai István, nagy tömegeket vonz. De akik kevésbé, vagy egyáltalán nem vonzódnak hozzájuk és tévé-nézésre szánt idejük alatt mégis csak őket láthatják, mit tehetnek? Többeségük ott marad a készülék előtt, mert a televíziózás már olyan, hogy nem könnyű abbahagyni.

Megértjük, hogy hosszú és még hosszabb sorozatokra szükség van, hiszen lehetetlen napról napra új, frissen készült műsorokkal kitölteni az időt. Semmiképpen sem érthető, hogy a sorozatok túlnyomó többsége rendkívül unalmas, érdektelen, kevés értékű darabokból áll össze, valamint az sem egészen helyénvaló, hogy lassan mindennap ezek a darabok töltik ki az egész műsoridőt. Ami a legkellemetlenebb: alig hihető, hogy valóban rétegekhez szólnak. Inkább csak néhány, sok szabad idővel megáldott nézőhöz. Itt van például a Játék a betűkkel. Játsszani jó, de az emberek általában jóval érdekesebb átételeket

szertnek — nézni. Azt sem sokáig, mert igazából magunk szeretünk játszani. A Hogyan képzeli 2073-ban? című műsor nem indult rossz-szul. Legfőbb értékének látszott, hogy megmozgathatja a nézők fantáziáját, hiszen ki-ki a maga jövőről alkotott elképzeléseit megírhatja, beküldheti. Ráadásul az írások közül néhányat televízióra alkalmaznak, így a műsorjellel a mindenkinek szólás lehetősége biztosított-nak látszott. Kiderült azonban, hogy ismét alig néhányan játszhattak, másrészt, hogy az ő örömeiből mi, többiek alig kapunk részt, mert az elképzelések feldolgozása nem a legjobb minőségű. Az untig ismert fordulatokból, szellemtelen szövegekből összeálló jövőábrándok meglevenítéséhez természetesen szinte a legolcsóbb eszközöket, képi és technikai megoldásokat választják, így a műsor kissé neveltségessé válik, minden alkalommal egy gunyoros

fintor elviselesére készített bennünket: ábrándoztok, és még elég igazi trükköt sem találtatok ki merész álmaiktól érzékeltesére. Ez a fintor persze családi hangulatot is teremthet, hiszen szegénységünk mégiscsak közös. Az otthonosság légkörének alakításában Kállai István pipájának is nagy szerepe van. Otthoni társaságunkban is türelemmel kívárjuk, amíg pipázó vendégünk szippant egyet-egyét, és csak aztán folytatja mondanivalóját. Miért ne gyakorolnánk magunkat a türelmességben — a készülék előtt?

Ma, szombaton este a Televízió Kabarészínháza jelentkezik, éjszakai előadásban a Szindbád című magyar filmet láthatjuk, Holnap, vasárnap Csokonai Vitéz Mihály Dorottyájának televíziós változata szerepel a műsorban. Horváth Jenő rendezésében.

S. E.

Dér István tárlata Mindszenten

A mindszei művelődési ház kiállítóterme tegnap, péntek délután a képzőművészek kedvelőivel telt meg. Örömmel lehet üdvözölni azt a szándékot, hogy a nagyközönségben ismétlődően mind több barátot igyekeznek toborozni a festészetnek.

A tárlat 9 év munkáját reprezentálja felvillanó álmomásaival. Ez a kamarakiállítást valahogy úgy is lehetne jellemezni — akik a szegedi Dér István színeit, témáit kedvelik és ismerik — indul a Körtés csendélet-től a Galambját sirató fiútól. Az előbbi képet 1965-ben, az utóbbit pedig 1973-ban festette. A közte levő idő-

szak dokumentálja, hogy piktúrájában lényeges gondolatai változás nem következett be. Színeire talán az utóbbi évek alapján mondható, hogy kissé visszafogottabbak és jobban differenciáltak. Képein a szenvedély, az érzelem, a szeretet érdekes hétköznapi-sága ellenére rácsodálkozásra ad okot. Dér István szuggesztiója szinkszletében és jól áttekinthető szerkesztő technikájában is rejlik.

A kiállítást Cs. Pataj Mihály festőművész nyitotta meg. Közreműködött Budai Sándor citerán.

H. M.